

Anna Dobrzycka

Aniela Sławska (1918-1997) : [nekrolog]

Ochrona Zabytków 52/3 (206), 365-366

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANIELA SŁAWSKA (1918–1997)

Nieodżałowanej pamięci Aniela Sławska, która zmarła w 1997 r. w pełni swych aspiracji naukowych (por. wspomnienie pośmiertne w „Kronice miasta Poznania” 1998, nr 1) w znacznej części swój dorobek naukowy poświęciła sztuce baroku w Polsce. Najwcześniejszą publikacją stało się opracowanie: *Wystrój wielkopolskich kościołów OO. Reformatów i twórczości reformackiego snycerza Antoniego Schultza*. Była to praca magisterska Anieli Sławskiej, której streszczenie ukazało się w „Sprawozdaniach PTPN” w 1947 r. Praca o charakterze pionierskim pozwoliła wyodrębnić w sztuce baroku wielkopolskiego grupę kościołów, budowanych w 2 poł. XVIII w. przez zakon reformatów (Rawicz, Wschowa, Miejska Górka, Woźniki), w których powtarza się specyficzny, podyktowany przez zakonników model wystroju wnętrza, zdominowanego przez kontrasty bardzo ciemnego brązowego koloru drewna z bielą rzeźb i ornamentów w kościelnych sprzętach (ołtarze, konfesjonały, ławki). Aniela Sławska wydobyla też z klasztornych archiwów postać nieprzeciętnego snycerza, pozostającego na usługach re-

formatów, Antoniego Schultza z Rawicza, którego najważniejszym dziełem jest ołtarz główny klasztornej kościoła św. Antoniego w Rawiczu z ok. 1780 r.

Praca w Muzeum Narodowym w Poznaniu (pierwotnie zwanym Wielkopolskim) — na stanowisku kustosa Działu Malarstwa Polskiego — spowodowała bliższe zainteresowanie się Anielą Sławskiej polskim portretem XVII i XVIII w. Stąd wyszła jej inicjatywa wystaw muzealnych poświęconych polskiemu portretowi. Najwcześniejszą była ekspozycja „Portretu polskiego XVII i XVIII wieku” ze zbiorów muzealnych, zorganizowana przy współudziale Przemysława Michałowskiego, Teresy Ruszczyńskiej i Stanisława Wilińskiego w roku 1948. Kolejna wystawa odbyła się w roku 1952, pt. „Malarstwo wielkopolskie 1520–1650”, z przedmową do katalogu Zdzisława Kępińskiego. W obu wystawach Aniela Sławska uwzględniła i po raz pierwszy zwróciła szczególną uwagę na portret trumienny, ów specyficzny gatunek malarstwa, typowy dla Śląska i Wielkopolski, który po 30 niemal latach doczekał się właściwej oceny w rewelacyjnej ekspozycji Joanny Dziubkowej pt. „Vanitas”.

Zagadnienie mecenatu na przykładzie portretu polskiego od XVI do XVIII wieku — to wnikliwe opracowanie (przy współudziale Zdzisława Kępińskiego), opublikowane w 1953 r. w „Studiach Muzealnych”; systematyzuje sprawy mecenatu w Polsce, od kościelnego, poprzez królewski i magnacki, patrycjuszowski i ziemiański, wreszcie mieszczański, sięgając aż do czasów stanisławowskich. Wydobywa z zapomnienia znakomite portrety, niekiedy z zasobów magazynowych polskich muzeów, podkreśla ich nurt ideowy i daje wnikliwą analizę treści.

W tym samym numerze „Studiów Muzealnych” Muzeum Narodowego w Poznaniu ukazał się artykuł Anieli Sławskiej o *Portrecie patrycjusza gdańskiego Brandta*, świeżo zakupionym do zbiorów poznańskiego Muzeum. Sławska przypisała go znanemu w Gdańsku portreciście Adolfowi Boyowi, który związany był z patrycjuszowską rodziną Brandtów i datowała na połowę XVII w. Artykuł stanowi interesujący wkład do wiedzy o malarstwie gdańskim tego czasu.

W 1955 r. wyszła *Sztuka polska czasów nowożytnych*, praca zbiorowa pod red. W. Tomkiewicza. Aniela Sławska ma swój udział w rozdziale *Sztuka polska czasów nowożytnych*, cz. II: *Malarstwo sztalugowe w latach 1650–1764*.

W trzytomowym opracowaniu *Dziesięć wieków Poznania* (Poznań 1956) pod red. K. Malinowskiego, Aniela Sławska pisała o *Sztukach plastycznych barokowego Poznania*, przy współudziale T. Ruszczyńskiej.

Najważniejszym opracowaniem w dziejach baroku wielkopolskiego autorstwa Anieli Sławskiej jest jej współudział w zbiorowej pracy *Sztuka baroku w Wielkopolsce* w „Biuletynie Historii Sztuki” w 1958 r.

Aniela Sławska

Współautorami całego artykułu byli: Ewa Kręglewska-Foksowicz, Eugeniusz Linette i Janusz Powidzki.

Aniela Sławska zwracała tu uwagę na znaczne nasilenie fundacji kościelnych, wzmożone zaleceniami politycznymi, dbałość o nowe, okazałe wyposażenia wnętrz kościelnych, na żywą działalność zakonów, która znajdowała odbicie w rzeźbie i malarstwie XVII w. Autorka omawiała prądy występujące w wielkopolskiej rzeźbie nagrobnej, formy przejściowe wczesnego baroku, posługując się przykładami z Gniezna i Kalisza (epitafia i nagrobki). Zwracała uwagę na rozwój miejscowej snycerki (Szamotuły, Skoraszewice, Sieraków, Września i Wielen), która również służyła i świeckim zleceniodawcom (Poznań). Działalność poznańskiego cechu, w którym połączyli się malarze, rzeźbiarze, konwisarze i introligatorzy, zaowocowała licznymi zamówieniami, głównie dla mistrzów pędzla i dłuta. Tematyka prac malarzy była różnorodna, ale przeważała religijna i portretowa. Mecenat możnych rodów, jak Opalińscy czy Czarnkowscy, uwidocznił się szczególnie w portrecie, także i trumiennym. Malarstwo religijne trzymało się niekiedy schematów tradycyjnych, ale cechowi malarze starali się wprowadzać tematy kontrreformacyjne. Aniela Sławska szczególnie miejsce poświęcała obrazom Krzysztofa Boguszewskiego, serwitora królewskiego i proboszcza w Poznaniu, autora skomplikowanych tematów, dyktowanych przez teologa. Podkreślała, że z Wielkopolską wiązali się też malarze wywodzący się ze środowiska pomorskiego, jak H. Hahn, czy B. Strobel (obrazy w Wieleniu, Czarnkowie, Uniejowie, Gnieźnie). W tym samym czasie wzrastała w Wielkopolsce znajomość dzieł Rubensa (obrazy z jego warsztatu w Kaliszu i Sierakowie), miejscowi artyści wzorowali się na grafikach flamandzkiego mistrza (Września, Pniewy, Lubasz, Krotoszyn, Wschowa). W rzeźbie nagrobnej dominował czarno-biały marmur, a obfita i plastyczna ornamentyka — jak i potraktowanie figur, wykazywały już cechy późnego baroku. Niestety znaczna część tej spuścizny artystycznej uległa już zniszczeniu. Ocalała natomiast spora liczba

malowanych portretów trumiennych — które były zawsze obiektem wielkiego zainteresowania Anieli Sławskiej.

W latach 1965–1971 Aniela Sławska wraz z Teresą Ruszczyńską prowadziły redakcję tomu V obejmującego województwo poznańskie *Katalogu dzieł sztuki* wydawanego przez Instytut Sztuki PAN. 29 zeszytów katalogu przeszło niezwykle sumienne prace redakcyjne, a wiele z nich zostało przez obie redaktorki uzupełnionych. Udział Anieli Sławskiej w tych uzupełnieniach jest znaczny. Ona przeprowadziła też inwentaryzację szeregu miejscowości w województwie kieleckim, m.in. jest autorką zeszytu 5, zawierającego powiat konecki (*Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 3, Warszawa 1958).

Wspólnie z T. Ruszczyńską wydała w 1957 r. monografię stolicy Wielkopolski pt. *Poznań*. Jest też autorką obszernego rozdziału w *Dziejach Gniezna*, pod red. J. Topolskiego poświęconego sztuce barokowej Gniezna (Poznań 1965).

Pod tą samą redakcją ukazały się w 1969 r. *Dzieje Wielkopolski*, w których w tomie I Aniela Sławska publikowała wnikliwą analizę malarstwa i rzeźby do roku 1793 (s. 777–792, il. 232–244).

Aniela Sławska jest również współautorką monografii Sierakowa (wspólnie z Barbarą Lenard). Plastykę kościoła i działalność rodu Opalińskich omawiała szczególnie na stronach poświęconych wyposażeniu kościoła sierakowskiego. Wreszcie w „Dziejach Kalisza”, (Poznań 1977) Aniela Sławska opracowała architekturę, rzeźbę i malarstwo do poł. XVII w.

Z innych prac Anieli Sławskiej należy wspomnieć Jej udział w opracowaniu katalogów zagranicznych: „Mille ans d'art en Pologne”, Paris Petit Palais, 1969 oraz „1000 Years of Art in Poland”, London Royal Academy of Arts, 1970, a także hasła encyklopedyczne: *Krzysztof A. Boguszewski* w *Wielkopolskim Słowniku Biograficznym*, *Mikołaj Antoni Łukomski* w *Polskim Słowniku Biograficznym*.

Anna Dobrzycka